

Veřejný ochránce práv
OMBUDSMAN

ZDVOP „Mostáček“ při Dětském domově a Školní jídelně Most, p. o.

Zpráva z návštěvy zařízení

Adresa zařízení:	K. H. Borovského 1146, 434 01 Most
Zřizovatel:	Ústecký kraj
Ředitelka:	Ing. Bc. Marcela Stütz
Typ zařízení:	zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc
Kapacita:	16
Datum návštěvy:	28. – 29. listopadu 2016
Datum vydání zprávy:	2. března 2017
Návštěvu provedli:	Mgr. Tereza Gajdušková, Mgr. Katarína Haukvitzová, Mgr. Martin Ježek a Věra Bechyňová, DiS.

Obsah

Úvodní informace	4
A. Systematická návštěva a její cíl	4
B. Zpráva z návštěvy a vyjádření zařízení	5
C. Navržená opatření k nápravě	5
D. Pojetí zprávy ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc	6
E. Právní úprava zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc	7
F. Informace o zařízení	7
G. Průběh návštěvy	8
Umístění ve ZDVOP	9
1. Právní tituly	9
2. Zastupování dítěte	12
Pobyt dítěte v zařízení	18
3. Oblečení	18
4. Vzdělávání	18
5. Návštěvy	19
6. Trávení volného času	20
7. Zajištění zdravotních služeb	21
8. Zamítnutí žádostí o povolení pobytu mimo zařízení	21
9. Výchovná péče	22
Pomoc dítěti a rodině	26
10. Multidisciplinární spolupráce	26
11. Spolupráce zařízení s OSPOD	28
12. Pomoc rodině	31
13. Propuštění dítěte	33
Prostředí	34
14. Pokoje dětí	34
Personál	35
15. Pracovnice v přímé péči	35
16. Genderový poměr	35

Závěr	36
Přehled opatření k nápravě	37

Úvodní informace

A. Systematická návštěva a její cíl

Na základě ustanovení § 1 odst. 3 a 4 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů, provádím systematické návštěvy míst (zařízení), v nichž se nacházejí, nebo mohou nacházet osoby omezené na svobodě. Důvodem omezení na svobodě je rozhodnutí orgánu veřejné moci, nebo závislost osoby na poskytované péči. Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc představují zařízení ve smyslu § 1 odst. 4 písm. c) zákona o veřejném ochránci práv.

Cílem systematických návštěv je posílit ochranu osob omezených na svobodě před všemi formami tzv. špatného zacházení. Špatným zacházením se rozumí jednání, které nerespektuje lidskou důstojnost a dosahuje určitého stupně závažnosti (samo o sobě, nebo při kumulativním účinku jednotlivých zásahů). V zařízeních sociálně-právní ochrany dětí může mít špatné zacházení například podobu nerespektování lidské důstojnosti, práva na soukromí, práva na rodinný život, posilování závislosti na poskytované péči, nerespektování sociální autonomie a práva na spoluúčast při rozhodování o vlastním životě.

Návštěvy probíhají zásadně neohlášeně a jejich provedením zpravidla pověřuji pracovníky Kanceláře veřejného ochránce práv.¹ Pracovníky jsou právníci a experti z oblasti psychologie, speciální pedagogiky a sociální práce. Šetření spočívá v prohlídce zařízení, pozorování, rozhovorech s vedoucím, zaměstnanci a dětmi, studiu vnitřních předpisů zařízení a dokumentace.²

Systematické návštěvy nenahrazují kontrolu podle jiných právních předpisů. Tvoří nadstavbový mechanismus ochrany práv osob závislých na péči (či jinak omezených na svobodě). Jsou zaměřeny na dodržování základních lidských práv a svobod, nejen na dodržování zákonných nároků dětí. Jejich charakter (monitoring) je preventivní, s cílem působit do budoucna, a pokud možno i vůči nenavštíveným zařízením.

Z každé systematické návštěvy pořizuji zprávu určenou navštívenému zařízení, jež slouží k dialogu se zařízením. Po provedení série souvisejících návštěv vydávám tzv. souhrnnou zprávu. Tu také zveřejňuji a doručuji příslušným orgánům veřejné moci. V souhrnné zprávě bez vazby na konkrétní navštívené zařízení shrnuji svá zjištění a doporučená opatření k nápravě, navrhuji systémová doporučení, případně formuluji standard dobrého zacházení. Cílem také je, aby zpráva byla k dispozici nenavštíveným zařízením jako vodítko

1 v souladu s § 25 odst. 6 zákona o veřejném ochránci práv

2 v souladu s § 21 ve spojení s § 15 zákona o veřejném ochránci práv

k odstranění nebo prevenci špatného zacházení. Dosud zveřejněné souhrnné zprávy a další dokumenty související s ochranou osob omezených na svobodě jsou dostupné na <http://www.ochrance.cz/ochrana-osob-omezenych-na-svobode/>.

B. Zpráva z návštěvy a vyjádření zařízení³

Po návštěvě zařízení vypracuji zprávu o svých zjištěních. Součástí zprávy mohou být návrhy opatření k nápravě. Zprávu zašlu zařízení a vyzvu je, aby se k mým zjištěním a navrženým opatřením vyjádřilo. K vyjádření stanovím lhůtu. Případně o vyjádření požádám i zřizovatele zařízení, nebo příslušné úřady.

Ve zprávě předkládám svá zjištění, hodnocení, komentáře a návrhy opatření k nápravě. Kde je to možné, navrhuji k opatření také termín realizace. Zařízení vyzývám a povzbuzuji k otevřenému a odůvodněnému vyjádření, které se může týkat jak učiněných zjištění, tak opatření nebo termínů pro jejich naplnění. Jsem připravena zabývat se předloženými argumenty.

Shledám-li vyjádření zařízení nebo dalších oslovených orgánů dostatečným, vyrozumím je o tom. Mohu si rovněž vyžádat doplňující vyjádření. Rozhodující je pak vysvětlení zjištěných pochybení, doložení navržených opatření k nápravě či hodnověrný příslib jejich realizace.

Neshledám-li vyjádření zařízení nebo dalších oslovených orgánů dostatečným, vyrozumím nadřízený úřad (případně vládu, není-li nadřízeného úřadu), případně informuji veřejnost.⁴

Rovněž mohu přijet na kontrolní návštěvu.

Po ukončení vzájemné komunikace zprávu z návštěvy zařízení včetně obdrženého vyjádření anonymizuji (vyjma jména osob pověřených vedením zařízení) a zveřejňuji na svých internetových stránkách v sekci <http://www.ochrance.cz/ochrana-osob-omezenych-na-svobode/>.⁵

C. Navržená opatření k nápravě

Navržená opatření k nápravě jsou zpravidla různá svou naléhavostí, náročností a dobou potřebnou k provedení. Při jejich formulaci navrhuji také termín realizace, přičemž očekávám, že zařízení jej buď respektuje, anebo odůvodněně navrhne jiný termín.

Opatření dělím na bezodkladná, s delší lhůtou a průběžná, a pro snazší orientaci poskytují v závěru zprávy jejich přehled.

3 Vysvětluji postup, který plyne z § 21a odst. 3 a 4 zákona o veřejném ochránci práv.

4 Tzv. sankční opatření, u kterých se postupuje obdobně podle § 20 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv.

5 v souladu s § 23 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv

- **Bezodkladná opatření** je třeba provést zpravidla do 7 dnů od obdržení zprávy. Je-li jejich realizace náročná, je třeba je provést v nejkratší možné době. Za bezodkladná pokládám opatření, která považuji za naléhavá a příkládám jim velkou důležitost, anebo která považuji za objektivně snadno realizovatelná. Očekávám, že zařízení ve vyjádření ke zprávě (1) sdělí, že navržené opatření realizovalo, nebo (2) sdělí, v jakém konkrétním termínu navržené opatření realizuje, nebo (3) navrhne jeho alternativu s konkrétním termínem naplnění.
- **Opatření s delší lhůtou** je třeba provést ve stanovené lhůtě, zpravidla do jednoho, tří, šesti měsíců, jednoho roku. Na realizaci opatření trvám, ale uznávám, že si vyžádá delší čas. Očekávám, že zařízení ve vyjádření ke zprávě (1) sdělí, že opatření realizuje v navržené lhůtě, nebo (2) sdělí, v jakém jiném konkrétním termínu opatření realizuje, nebo (3) navrhne jeho alternativu s konkrétním termínem naplnění.
- **Opatření s průběžným plněním** formuluji tam, kde je třeba zavést do praxe určitý pracovní postup nebo styl práce, nebo naopak něčeho se napříště zdržet. Očekávám, že se tak stane bezodkladně a bude se dbát na uplatňování do budoucna. Očekávám, že zařízení ve vyjádření ke zprávě (1) sdělí, že opatření bylo realizováno a jak, nebo (2) kdy a jak se tak stane, nebo (3) navrhne jeho alternativu.

D. Pojetí zprávy ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Zpráva z provedené návštěvy má sloužit jako podklad pro další konstruktivní dialog s navštíveným zařízením. Primárním účelem však je, v souladu se zákonem, prevence špatného zacházení, čemuž odpovídá také zaměření a způsob vedení návštěvy. Těžištěm zprávy tedy musí být popis učiněných zjištění a související hodnocení v bodech, které jsou kritické z hlediska rizika špatného zacházení. Nepřísluší mi hodnotit zařízení jako celek, a zpráva tedy nepodává komplexní hodnocení zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc ani nepopisuje praxi zařízení, která odpovídá dobrým standardům zacházení. Proto se může činnost zařízení jevit celkově negativně, což zpravidla neodpovídá realitě. Prosím proto jak monitorované zařízení, tak ostatní čtenáře, aby zprávu četli s tímto vědomím a nepovažovali mé závěry za nedocnění náročné práce zařízení.

Zpráva rovněž nenahrazuje studijní text. Ve snaze o přesvědčivost hodnocení však místy odkazuji na právní předpisy, případně odbornou literaturu a standardy, které považuji za významné a vhodné k použití. Mým úkolem je především formulovat cíle, jichž má být dosaženo k prevenci špatného zacházení, a navrhopat opatření k nápravě. Konkrétní způsob jejich naplnění je odpovědností zařízení.

Věřím, že navštívené zařízení zprávu maximálně využije pro svůj růst a zajištění naplnění základních práv a svobod umístěných dětí a kvality poskytované sociálně-právní ochrany.

E. Právní úprava zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Základní lidská práva a svobody dětí umístěných v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc jsou garantovány v Listině základních práv a svobod a také v řadě mezinárodních úmluv, které jsou pro Českou republiku právně závazné a mají aplikační přednost před zákonem. Jde například o Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod⁶ a Úmluvu o právech dítěte.⁷

Základní zákonný rámec upravující práva a povinnosti dětí a zařízení představují následující předpisy:

- zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o sociálně-právní ochraně dětí“),
- zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o výkonu ústavní výchovy“),
- zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský zákoník“),
- zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský soudní řád“),
- zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o zvláštních řízeních soudních“),
- zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o zdravotních službách“),
- vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

F. Informace o zařízení

Dětský domov a školní jídelna Most je příspěvkovou organizací Ústeckého kraje. Je zařízením pro děti vyžadující okamžitou pomoc ve smyslu § 39 odst. 1 písm. c) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Současně je školským zařízením dětský domov ve smyslu § 2 odst. 1 písm. b) zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

6 sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, ve znění pozdějších protokolů

7 sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte, ve znění sdělení č. 41/2010 Sb. m. s.

Ředitelka Dětského domova a školní jídelny Most je ředitelkou jak zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, tak i ředitelkou školského zařízení. Návštěva se týkala výhradně zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Když tedy v této zprávě zmiňuji zařízení, myslím tím výhradně zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

V zařízení pracují dvě sociální pracovnice, dohromady na úvazek 1,6. Externí psychologka pracuje pro zařízení dle potřeby. Výchovnou péči zajišťuje 11 pracovníků v sociálních službách. Personál zařízení je zcela oddělen od personálu dětského domova a školní jídelny.

Zařízení má oficiálně kapacitu 16 dětí, během návštěvy jich bylo v zařízení umístěno 17.

V kazuistikách jednotlivých dětí používám s ohledem na ochranu osobních údajů písmena, která neoznačují jméno ani příjmení konkrétního dítěte. Zařízení mimo rámec této zprávy sdělím, o které konkrétní dítě se v jednotlivých kazuistikách jedná.

G. Průběh návštěvy

Návštěva proběhla ve dnech 28. – 29. listopadu 2016 bez předchozího ohlášení. Ředitelka o ní byla informována při jejím zahájení.

Návštěvu provedli právníci Kanceláře veřejného ochránce práv (dále jen Kancelář) Mgr. Tereza Gajdušková, Mgr. Katarína Haukvitzová, Mgr. Martin Ježek a sociální pracovnice Věra Bechyňová DiS.

Umístění ve ZDVOP

1. Právní tituly

1.1 Dlouhodobé a nezákonné pobyty dětí

Děti L. a M. byly do zařízení přijaty na žádost matky dne 13. října 2014. Matka žádost dne 17. prosince 2014 opakovala, tentokrát se souhlasem OSPOD. Upozorňuji, že OSPOD vždy posuzuje, zda je v případě takové opakované žádosti umístění do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc vhodným řešením, zda je tato forma péče o dítě v jeho nejlepším zájmu a zda z hlediska právní jistoty není namístě řešit situaci jiným způsobem, např. soudním rozhodnutím o umístění dítěte do zařízení či trvalejší formou náhradní péče o dítě.⁸

Dne 16. března 2015, tedy den před vypršením právního titulu, podal žádost o pobyt dětí, resp. jeho prodloužení v zařízení sám OSPOD (se souhlasem matky). Je tedy zřejmé, že během 5 měsíců se nepodařilo vyřešit problémy, které byly důvodem pro umístění dětí, a nepodařilo se to ani po 11 měsících, kdy vypršel právní titul pro jejich pobyt v zařízení.⁹ Od 17. září 2015 děti v zařízení pobývaly bez právního titulu, a tedy neoprávněně. Nic na tom nemění ani fakt, že soud na konci srpna 2015 (tedy před vypršením právního titulu) zahájil řízení o nařízení ústavní výchovy.

Bez právního titulu pobývalo v zařízení také dítě K. To svěřil do péče zařízení soud; nejprve předběžným opatřením (6. března 2014)¹⁰ a následně rozhodnutím o výchovném opatření (24. dubna 2014)¹¹. Pobyt měl správně trvat nejdéle do 24. října 2014,¹² pokračoval však i po uplynutí této lhůty a až na začátku dubna 2015 podal OSPOD soudu návrh na nařízení ústavní výchovy. Dne 24. listopadu 2015 bylo dítě předběžným opatřením soudu přemístěno do výchovného ústavu. Dítě K. do té doby, tedy od 25. října 2014 do 23. listopadu 2015, pobývalo v zařízení bez právního titulu.

Sociální pracovnice vyjádřila během návštěvy přesvědčení, že právním titulem pro pobyt dítěte může být také probíhající soudní řízení. Tento názor je nutné odmítnout. Zákon předpokládá umístění dítěte do zařízení pouze na základě (a) žádosti zákonného zástupce,

8 Macela, M., Hovorka, D., Křístek, A., Trubačová, K., Zárasová, Z. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015.

9 ustanovení § 42 odst. 5 písm. b) zákona o sociálně-právní ochraně dětí

10 usnesení Okresního soudu v Mostě ze dne 6. března 2014, č. j. 21 Nc 2355/2014

11 rozsudek Okresního soudu v Mostě ze dne 24. dubna 2014, č. j. 18 P 171/99 - 52

12 ustanovení § 971 odst. 2) zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku

(b) dítěte, (c) OSPOD a (d) rozhodnutí soudu.¹³ Dokud tedy soud v rámci řízení nevydá rozhodnutí, kterým by dítě svěřoval do péče zařízení, musí zařízení pro pobyt dítěte zajistit jiný právní titul, případně dítě předat jeho zákonným zástupcům.

Jsem si vědoma toho, že matka výše zmíněných dětí neměla v době uplynutí maximální délky pobytu v zařízení vytvořeny podmínky pro výchovu dětí a do doby, než soud vydal příslušné rozhodnutí, jí tedy nebylo možné děti svěřit. Ani to však není důvod pro porušování právních předpisů. Pokud se blíží konec zákonné lhůty pro pobyt dítěte v zařízení a zároveň není jasné, co s dítětem dále bude, mělo by o tom zařízení informovat OSPOD. Ten by měl následně podat nejen návrh na zahájení řízení o ústavní výchově, ale zároveň s tím také návrh na vydání předběžného opatření v tomto řízení, kterým by soud dítě dočasně svěřil do péče zařízení.

Upozorňuji také na to, že péče po dobu delší než 6 měsíců popírá „přechodnost“, „dočasnost“ či „krizovost“ péče v tomto typu zařízení. Dle důvodové zprávy platí, že pokud by situace dítěte vyžadovala dlouhodobé řešení (tedy delší než 6 měsíců), existují pro to jiné instituty, např. pěstounská péče.¹⁴ Tomuto tématu se budu podrobněji věnovat v souhrnné zprávě z návštěv, avšak již nyní považuji za svou povinnost apelovat na zařízení, aby v budoucnosti ve spolupráci s ostatními subjekty (tzn. OSPOD a soudy) respektovalo krátkodobý charakter péče v něm poskytované a po uplynutí zákonem stanovených lhůt iniciovalo přemístění dítěte do odpovídajícího zařízení pro výkon ústavní výchovy.

V době návštěvy zde již dítě K. nepobývalo, dítěti M. byla čerstvě nařízena ústavní výchova a u dítěte L. se čekalo na soudní jednání nařízené na 6. prosince 2016 (tedy cca týden po návštěvě). Pracovníci Kanceláře se proto rozhodli neexistenci právního titulu pro pobyt těchto dětí v zařízení na místě neřešit. Sociální pracovníci na tento problém upozornili, a to stejné nyní činím i já.

Opatření:

- 1) důkladně ověřovat právní titul pro umístění každého dítěte (průběžně),**
- 2) ve spolupráci s OSPOD a soudy dbát o to, aby zařízení poskytovalo pouze zákonem předpokládanou krátkodobou (krizovou) pomoc a nenahrazovalo zařízení ústavní výchovy (průběžně),**
- 3) v případě, že se dítě nemůže ještě vrátit zpět do rodiny, a je třeba, aby zůstalo v zařízení, a hrozí absence právního titulu pro umístění dítěte v zařízení (např. z důvodu, že soud ještě nerozhodl o nařízení ústavní výchovy), řešit s předstihem situaci s příslušným OSPOD, případně soudem (např. formou**

13 ustanovení § 42 odst. 2 zákona o sociálně-právní ochraně dětí

14 Macela, M., Hovorka, D., Křístek, A., Trubačová, K., Zárasová, Z. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015

podnětu k soudu, aby rozhodnutí vydal), v opačném případě předat bezodkladně dítě zákonnému zástupci (průběžně),

- 4) pravidelně proškolovat sociální pracovníce v oblasti zákonné úpravy, která se vztahuje k sociálně-právní ochraně dětí (průběžně).**

1.2 Citová vazba mezi ředitelkou a jedním z dětí

Dítě N. pobývalo v zařízení od 1. února 2012. Právním titulem tehdy byla žádost otce s časovým omezením „do doby vyřešení svého bydlení a financí“. Otec však o dítě následně zcela ztratil zájem, a soud tak dne 5. prosince 2012 rozhodl o svěřeni dítěte do péče zařízení.¹⁵ V srpnu 2016 soud nově rozhodl o nařízení ústavní výchovy, tentokrát dítě svěřil do péče dětského domova.

Vzhledem k tomu, že rodiče o dítě po celou dobu jeho pobytu nejevili zájem, přičemž bylo potřeba řešit věci týkající se jeho zdravotního stavu a školní docházky, byl dítěti v roce 2015 ustanoven poručník – ředitelka zařízení. Ta poté v rámci řízení o nařízení ústavní výchovy v roce 2016 vyhodnotila, že by nebylo vhodné, aby dítě pobývalo v dětském domově, při kterém je zařízení zřízeno a jehož je taktéž ředitelka, a dítěti byla proto nařízena ústavní výchova v dětském domově vzdáleném cca 60 – 70 km od zařízení. V jeho blízkosti má ředitelka chatu, kde bude dítě N. moci nadále trávit víkendy.

Ačkoliv oceňuji snahu ředitelky oddělit pracovní sféru od sféry soukromé a osobní, k tomuto kroku mělo, podle mého názoru dojít, mnohem dříve. Stejně jako zástupci Ministerstva práce a sociálních věcí zastávám názor, že „zaměstnanec zařízení v rámci odborného výkonu svého zaměstnání musí postupovat tak, aby nedošlo k vytvoření tak úzké vazby mezi ním a dítětem, která by překračovala meze nezbytných vztahů důvěry, opory a podpory ohroženého dítěte, o které má profesionálně pečovat“.¹⁶

1.3 Předběžná vykonatelnost rozhodnutí o nařízení ústavní výchovy

Ředitelka při návštěvě vyjádřila znepokojení nad špatným načasováním přemístění dítěte N. do jiného zařízení (dětského domova) vzdáleného cca 60 – 70 km. Ačkoliv totiž soud vydal rozhodnutí o nařízení ústavní výchovy již 2. srpna 2016, s přemístěním dítěte muselo zařízení čekat na nabytí právní moci tohoto rozhodnutí, což vedlo k tomu, že dítě bylo v zařízení přítomno ještě v době návštěvy, tedy 28. – 29. listopadu 2016. Dítě tak nestihlo začátek školního roku v nové škole, což bylo o to horší, že jde o dítě se zdravotním postižením a bylo nutné mu v nové škole zajistit asistenta pedagoga.

¹⁵ Podle tehdejší právní úpravy pobyt ve ZDVOP nebyl časově jakkoli omezen, až od 1. 1. 2013 došlo k novelizaci zákona o sociálně-právní ochraně dětí, kdy došlo k zavedení časového omezení právních titulů ve ZDVOP (tak jak známe dnes), včetně toho, že rozsudek o svěřeni do péče ZDVOP je platný jen 3 roky a pak musí být prodlužován - § 46 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů. Nicméně ani toto netrvalo dlouho, protože s účinností NOZ (tj. od 1. 1. 2014) už platí § 971 odst. 2, tj. max. 6měsíční pobyt ve ZDVOP v případě rozhodnutí o svěřeni dítěte do péče ZDVOP.

¹⁶ sdělení MPSV Kanceláři veřejného ochránce práv ze dne 30. 8. 2011

Neznám všechny okolnosti daného soudního řízení. Přesto bych ředitelce ráda poradila, aby v budoucnu, bude-li existovat zájem dítěte na tom, aby výkon ústavní výchovy v novém zařízení započal co nejdříve (např. se začátkem školního roku), zvážila využití institutu předběžné vykonatelnosti rozhodnutí.

Zákon stanoví okruh rozhodnutí, která jsou předběžně vykonatelná vždy.¹⁷ Rozhodnutí o nařízení ústavní výchovy mezi ně nepatří, účastníci řízení (v tomto případě např. OSPOD, který v řízení zastupoval dítě) o ně však mohou soud požádat.¹⁸ Ačkoliv tedy samo zařízení této možnosti využít nemůže, neboť není účastník řízení, může dát OSPOD podnět k tomu, aby tak v zájmu dítěte učinil on.

2. Zastupování dítěte

2.1 Souhlas s hospitalizací

Při nástupu dětí udílí zákonný zástupce souhlas k „*hospitalizaci v nemocnici na základě doporučení lékaře a k případné operaci na základě vyšetření a rozhodnutí lékaře*“.

Takto udělený souhlas nepovažuji za platný, neboť s poskytováním zdravotních služeb dítěti je vždy možno začít pouze:

- a) **se souhlasem dítěte**, pokud je jeho udělení přiměřené rozumové a volní vyspělosti odpovídající jeho věku,¹⁹
- b) **se souhlasem zákonného zástupce**, pokud udělení souhlasu není přiměřené rozumové a volní vyspělosti odpovídající věku dítěte; zákonný zástupce (stejně jako dítě) souhlas uděluje poté, co je zdravotnický personál poučí o okolnostech a rizicích daného úkonu,²⁰ a nelze jej tedy udělit předem při nástupu dítěte do zařízení. Zde bych ráda upozornila na to, že jde-li o děti svěřené do péče zařízení na základě rozhodnutí soudu, hrozí-li nebezpečí z prodlení a nelze-li bez zbytečného odkladu získat vyjádření zákonného zástupce, náleží jeho práva a povinnosti též statutárnímu orgánu nebo jím pověřené osobě zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc; do zdravotnické dokumentace vedené o pacientovi se zaznamenají důvody, pro které nebyl souhlas zákonného zástupce získán,²¹
- c) **bez jakéhokoliv souhlasu** v případech, kdy se jedná o:

17 ustanovení § 473 zákona o zvláštních řízeních soudních

18 ustanovení § 162 odst. 2 občanského soudního řádu

19 ustanovení § 35 odst. 1 zákona o zdravotních službách

20 ustanovení § 34 odst. 1 o zdravotních službách

21 ustanovení § 42 písm. b) zákona o zdravotních službách

1. neodkladnou péči, pokud se jedná o léčbu vážné duševní poruchy, pokud by v důsledku jejího neléčení došlo se vší pravděpodobností k vážnému poškození zdraví pacienta,²²
2. zdravotní služby nezbytné k záchraně života nebo zamezení vážného poškození zdraví²³ či
3. neodkladnou péči, pokud je u nezletilého podezření na týrání, zneužívání nebo zanedbávání.²⁴

Poskytnout nezletilému zdravotní služby bez souhlasu jeho zákonného zástupce je možné také tehdy, pokud se jedná o neodkladnou či akutní péči a souhlas zákonného zástupce nelze získat bez zbytečného odkladu. V takovém případě rozhodne o jejich poskytnutí ošetřující zdravotnický pracovník.²⁵

Praxe, kterou uplatňuje zařízení, neodpovídá žádné z výše popsaných možností, a je tedy nezákonná.

Opatření:

- 5) upustit od vyžadování souhlasu zákonného zástupce s hospitalizací a případnou operací dítěte při jeho nástupu do zařízení, neboť tento souhlas nesplňuje podmínky zákona o zdravotních službách (průběžně).**

2.2 Souhlas s fotografováním dítěte

Zákonný zástupce uděluje v úvodu pobytu také souhlas s fotografováním dítěte. Tento souhlas však pracovníci Kanceláře našli ve spisové dokumentaci pouze šesti dětí z celkového počtu sedmnácti, které v zařízení v době návštěvy pobývaly.

Občanský zákoník stanoví, že zachytit jakýmkoli způsobem podobu člověka tak, aby podle zobrazení bylo možné určit jeho totožnost, stejně jako ji následně rozšiřovat, je možné jen s jeho svolením.²⁶ Děti mohou s ohledem na svou rozumovou a volní vyspělost tento souhlas poskytnout samy,²⁷ jinak je nutné zajistit souhlas jejich zákonného zástupce.²⁸

22 ustanovení § 38 odst. 4 písm. a) zákona o zdravotních službách

23 ustanovení § 38 odst. 4 písm. b) zákona o zdravotních službách

24 ustanovení § 38 odst. 5 zákona o zdravotních službách

25 ustanovení § 35 odst. 3 zákona o zdravotních službách

26 ustanovení § 84 a 85 občanského zákoníku

27 ustanovení § 31 občanského zákoníku

28 ustanovení § 892 občanského zákoníku

Pokud si zařízení přeje fotografovat děti na společných akcích a tyto fotky následně zveřejnit na nástěnce či webových stránkách, musí mít v první řadě souhlas od všech dětí, případně jejich zákonných zástupců, a to nejen pro samotné fotografování (jako je tomu doposud), ale také pro následné zveřejnění fotografií.

Dále upozorňuji na to, že není vhodné používat obecný souhlas s pořízením a zveřejněním fotografií. Obecný souhlas není určitý²⁹ a informovaný.³⁰ Proto vidím jako vhodné obstarat souhlas dítěte či zákonného zástupce vždy pro konkrétní pořízení a zveřejnění fotografie.

Opatření:

- 6) dbát o to, aby nebyly fotografovány děti, které k tomu buď samy, nebo prostřednictvím svých zákonných zástupců neudělily konkrétní souhlas,**
- 7) fotky dětí pořízené v zařízení zveřejňovat opět pouze s konkrétním a ne obecným souhlasem dítěte/zákonného zástupce.**

2.3 Souhlasy v oblasti vzdělávání

Ředitelka v rozhovoru s pracovníky Kanceláře uvedla, že pokud dítě v době nástupu navštěvuje školu v jiném městě, než je Most, je následně přehlášeno do spádové školy zařízení (více k problematice přestupů v kapitole 5.1). Zároveň podle ní platí, že pokud je dítě v zařízení umístěno na základě soudního rozhodnutí, přehlásí dítě ona sama, pokud na základě jiného právního titulu, snaží se ředitelka změnu školy vždy domluvit s rodiči.

Tomu, že to v zařízení funguje výše popsáním způsobem, odpovídá případ dítěte F. To nastoupilo do zařízení na základě předběžného opatření soudu v řízení o nařízení ústavní výchovy dne 31. srpna 2016. Dva dny na to (2. září 2016) ředitelka spádové školy rozhodla o přestupu dítěte na tuto školu,³¹ přičemž dítě v tomto řízení zastoupila ředitelka zařízení.

Volbu vzdělání zákon považuje za záležitost významnou,³² a jako o takové je o ní oprávněn rozhodnout pouze zákonný zástupce dítěte.

Není zřejmé, z čeho ředitelka v případě dítěte F. vyvodila svou pravomoc zastupovat dítě, a proč nebyla žádost podána rodičem. Zarážející je to o to víc, že pouhé čtyři dny po vydání

29 „O neurčitost se bude jednat i v případě, že projev vůle je po jazykové stránce srozumitelný, ale neurčitost jeho obsahu nelze odstranit a překlenout výkladem.“ Stanovisko Úřadu na ochranu osobních údajů, č. 2/2008, https://www.uoou.cz/files/stanovisko_2008_2.pdf, ověřeno dne 2. ledna 2017.

30 „Jestliže má být souhlas informovaný, pak uvedené skutečnosti musejí být subjektu údajů sděleny před tím, než souhlas poskytne. Pouze pokud je subjekt údajů před vyjádřením souhlasu informován o těchto náležitostech, může se zpracováním svých osobních údajů řádně souhlasit.“ Stanovisko Úřadu na ochranu osobních údajů, č. 2/2008, https://www.uoou.cz/files/stanovisko_2008_2.pdf, ověřeno dne 2. ledna 2017.

31 Rozhodnutí ředitelky ZŠ Most, Václava Talicha 1855, p. o., o přestupu dítěte F. č. j. 4. ZŠ 188/09/2016, ze dne 2. září 2016.

32 ustanovení § 877 odst. 2 občanského zákoníku

tohoto rozhodnutí matka udělila souhlas se zastupováním dítěte ředitelem zařízením v některých oblastech (viz předchozí kapitola). Je tedy zřejmé, že matka se zařízením nějakým způsobem komunikovala.

Ještě paradoxnější situace nastala u dítěte D. To přišlo do zařízení také dne 31. srpna 2016 a také na základě předběžného opatření soudu. Dne 2. září 2016 rozhodla ředitelka spádové školy o přijetí dítěte k základnímu vzdělávání na této škole³³ (zákonným zástupcem byl v tomto řízení otec dítěte) a dne 17. října 2016 o dodatečném odložení povinné školní docházky o jeden rok³⁴ (v tomto rozhodnutí byla jako zákonný zástupce dítěte uvedena ředitelka zařízení). Ačkoliv tedy o zápis dítěte ke vzdělávání požádal otec, o dodatečné odložení povinné školní docházky v průběhu školního roku ředitelka zařízení. Toto jednání považuji taktéž za porušení zákona a zároveň zásah do rodičovských práv. Případ dítěte D. je zvláště závažný tím, že ředitelka rozhodla o odkladu školní docházky, což je krok, který může silně ovlivnit vývoj dítěte a jako takový jej rodiče obvykle zvažují velmi dlouho a velmi důkladně.

Opatření:

- 8) ukončit praxi zastupování dítěte v řízení o odkladu školní docházky a řízení o přestupu a vždy se snažit získat souhlas zákonného zástupce (bezodkladně).**

2.4 Souhlasy v ostatních oblastech

Mimo hospitalizaci dítěte a jeho fotografování udělují rodiče při nástupu dítěte do zařízení souhlas k:

- účasti dítěte na školních výletech a výletech pořádaných zařízením,
- reprezentaci školy nebo zařízení ve sportu (lehká atletika, fotbal, hokej, vybíjená, cykloturistika a jiné sporty),
- účasti a reprezentaci na kulturních akcích (divadlo, tanec, recitace atd.),
- ozdravným pobytům o prázdninách i mimo ně na základě doporučení lékaře danou pojišťovnou v tuzemsku či zahraničí, pobytu na táborech, které pořádá zařízení či jiná organizace,
- rekreačnímu provozování turistiky, cykloturistiky, jízdy na kole, kolečkových bruslí v areálu zařízení,
- rehabilitačním cvičením na doporučení lékaře,
- lyžařským kurzům pořádaným školou,
- orientačnímu testování dítěte na přítomnost alkoholu a jiných návykových látek.

33 rozhodnutí ředitelky ZŠ N., p. o., o přijetí dítěte D. k základnímu vzdělávání č. j. 4. ZŠ 187/09/2016, ze dne 2. září 2016.

34 rozhodnutí ředitelky ZŠ N., p. o., o odkladu začátku plnění školní docházky dítěte D. č. j. 4. ZŠ 209/10/2016, ze dne 17. října 2016.

Seznam je velmi různorodý, přičemž na mě působí dojmem, že se zařízení snaží hned v úvodu pobytu zajistit od rodičů souhlas v podstatě k čemukoliv tak, aby se s nimi poté o ničem nemuselo bavit. Rodič může z tohoto výčtu nabýt dojmu, že se s ním nepočítá a že se teď o dítě nemusí nějakou dobu starat (resp., že právě to se od něj očekává).

Tento postup je třeba odmítnout.

Zákon řediteli umožňuje dítě v běžných záležitostech zastoupit.³⁵ Toto oprávnění by však měl využívat pouze v krajním případě a pouze v tom rozsahu, v jakém mu to zákon a v některých případech také rodiče umožňují.

Zákon pojem „běžná záležitost“ sice nedefinuje, občanský zákoník však demonstrativně vymezuje záležitosti významné, mezi které řadí nikoliv běžné léčebné a obdobné zákroky, určení místa bydliště a volbu vzdělání nebo pracovního uplatnění dítěte.³⁶ Má se tedy za to, že minimálně v těchto a významově jim podobných záležitostech je vždy potřeba souhlasu zákonného zástupce. Postup při poskytování zdravotních služeb dítěti je pak zvlášť upraven v zákoně o zdravotních službách (viz kapitola 2.1).

Tolik k vymezení pojmu „běžná záležitost“. Avšak ani tehdy, jedná-li se opravdu o běžnou záležitost, není pravomoc ředitele zastupovat dítě neomezená. Vždy platí následující:

- a) Pokud je dítě v zařízení na základě souhlasu zákonného zástupce (a ne rozhodnutí soudu), může zákonný zástupce rozsah oprávnění ředitele do budoucna omezit či jej dokonce zcela vyloučit.³⁷ O této možnosti však musí vědět a mít možnost ji využít.

Takže ano, podobný výčet, pokud by byl zpracováván s úmyslem seznámit rodiče se svými představami o obsahu pojmu „běžné záležitosti“, měl by své opodstatnění. Rodiče by ale následně měli mít možnost jednotlivé oblasti z rozhodování ředitele vyloučit.

- b) Ředitel má i nadále povinnost informovat zákonného zástupce o všem, co se dítěte týká a v případech, kde je to třeba, obstarat jeho souhlas.

Oprávnění ředitele zastoupit dítě v běžných záležitostech neznamena, že by souhlas ředitele v těchto záležitostech automaticky nahrazoval souhlas zákonného zástupce. Pouze pokud rodiče nekomunikují, nebo z jiného důvodu není možné jejich souhlas v požadovaném čase obstarat, může jej pro konkrétní úkon nahradit ředitel.

35 ustanovení § 42a odst. 3 písm. a) bod 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí

36 ustanovení § 877 odst. 2 občanského zákoníku

37 Macela, M., Hovorka, D., Křístek, A., Trubačová, K., Zárasová, Z. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015.

Zákon počítá také s variantou, kdy se jedná o jinou než běžnou záležitost, nebo se jedná o běžnou záležitost, kterou však zákonný zástupce dítěte z oprávnění ředitele vyloučil, a zároveň není možné obstarat jeho souhlas. V takovém případě by měl ředitel podat soudu podnět k ustanovení opatrovníka ad hoc, a to nejlépe ve spolupráci orgánem sociálně-právní ochrany dětí.

I zde platí pravidlo, dle kterého mohou starší děti souhlas v některých věcech udělit samy.³⁸

Opatření:

- 9) při uzavírání dohody či udělování souhlasu s pobytem poučit zákonného zástupce o oprávnění ředitele zastoupit dítě v běžných záležitostech a možnosti jeho omezení či vyloučení (průběžně),**
- 10) dbát o to, aby byly i běžné záležitosti týkající se dítěte konzultovány s nimi samotnými i jejich zákonnými zástupci (průběžně),**
- 11) v případě, že nelze sehnat souhlas zákonného zástupce, přesto že jej zákon (či předchozí domluva) vyžaduje, podat podnět soudu o ustanovení opatrovníka ad hoc (průběžně).**

³⁸ ustanovení § 31 občanského zákoníku

Pobyt dítěte v zařízení

3. Oblečení

Dle sdělení ředitelky obdrží dítě při nástupu do zařízení erární oblečení a to, ve kterém dítě přišlo, vrací rodičům. Ty se ředitelka snaží vždy přesvědčit, aby dětem nekupovali po dobu pobytu nové oblečení a aby raději šetřili peníze na něco jiného (např. na bydlení). Jednotlivé kusy vlastního oblečení dětí se dle ředitelky mohou také jednoduše zamíchat do oblečení erárního a ztratit se. Jedna z pracovníků v přímé péči naopak uvedla, že oblečení, ve kterém děti přijdou, se pouze vypere a ponechá se i nadále dětem. Rozpory ve výpovědích zaměstnanců se projeví také v oblasti výběru erárního oblečení. Dle ředitelky v zařízení funguje systém tzv. individuálního eráru, kdy každé dítě ví, který kus z celkového souhrnu erárního oblečení je jeho a ten po dobu svého pobytu nosí pouze toto dítě. Oproti tomu jedna z pracovníků v přímé péči uvedla, že jeden kus erárního oblečení může náležet současně hned několika dětem (v jeho nošení se střídají vždy po vyprání).

Zařízení by dětem mělo připomínat rodinné prostředí,³⁹ což si lze jen těžko představit s erárním oblečením, o které se navíc dělí více dětí. Možnost mít své vlastní oblečení považují rovněž za součást projevu osobnosti dítěte. K erárnímu oblečení by proto zařízení mělo sáhnout pouze v případě, že dítě nemá dostatek oblečení vlastního a i tehdy z něho vyčlenit kusy, které budou po dobu pobytu dítěte patřit pouze jemu (pokud z něho vyrostе, mohou ho „podědit“ menší děti stejně jako v rodině), případně s ním ze zařízení odejde.

Opatření:

- 12) umožnit dětem nosit jejich vlastní oblečení (průběžně),**
- 13) pokud dítě nemá vlastní oblečení, vyčlenit z erárního ty věci, které bude mít dítě po dobu pobytu za své vlastní (průběžně).**

4. Vzdělávání

4.1 Místo školní docházky (původní, nové)

Ředitelka pracovníkům Kanceláře při návštěvě sdělila, že pokud do zařízení nastoupí dítě, které předtím docházelo do školy v Mostě, školu většinou nemění. Pokud však dítě přijde z jiného města, má ředitelka za to, že by mělo přestoupit do spádové školy pro zařízení.

39 Příloha č. 3 k vyhlášce č.473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí - Standardy kvality sociálně-právní ochrany dětí při poskytování sociálně-právní ochrany zařízeními pro děti vyžadující okamžitou pomoc, kritérium 3a.

Odůvodňuje to tím, že zařízení nemá podmínky pro to, aby děti vozilo do školy mimo město.

Takto striktně nastavený postup považuji v zařízení, které by mělo sloužit ke krátkodobému pobytu dětí, za nevhodný. Mám za to, že pokud je původní škola v dojezdové vzdálenosti několika kilometrů a pokud má dítě k této škole a lidem v ní určitý vztah, mělo by se zařízení v co největší míře snažit o zachování původního místa docházky dětí, a to zejména z těchto důvodů:

- A. Každá změna školy může pro dítě znamenat výraznou psychickou zátěž. Nic na tom nemění ani fakt, že u některých dětí je pravděpodobné, že budou tak jako tak v budoucnu nuceny místo docházky měnit (např. ty, které jsou v zařízení na základě předběžného opatření vydaného v řízení o nařízení ústavní výchovy). Pravděpodobná změna školy v budoucnu by naopak měla vést zařízení k ještě větší snaze o zachování původního místa docházky, neboť čím méněkrát bude dítě školu měnit, tím menší psychické zátěži bude vystaveno.
- B. Prostředí školy stejně jako lidé, kteří se v něm pohybují (učitelé, spolužáci), bývají dítěti často důvěrně známé, považuje je za „své“. V situaci, kdy se dítě ze dne na den ocitne v pro něho cizím prostředí zařízení, může zachování původního místa školní docházky pomoci zmírnit nepříjemné pocity, které v dítěti náhlý pobyt v neznámém prostředí vyvolává.
- C. Dítě může zachování původního místa školní docházky vnímat jako „důkaz“ přechodnosti pobytu v zařízení. Jako důkaz toho, že důvodem jeho pobytu zde není snaha o jeho odebrání rodičům, ale pouze prostředek k získání času a prostoru pro to, aby OSPOD a odborní pracovníci zařízení pomohli rodičům zajistit řádné podmínky pro výchovu dětí.

Zachování původního místa docházky alespoň po nějakou dobu po nástupu do zařízení má své opodstatnění také u dětí, u kterých se od počátku pobytu jeví, že se nebudou vracet do svého původního prostředí, ale např. k prarodičům do jiného města. Těmto dětem může dočasné zachování místa docházky pomoci přijmout nastalé změny a za pomoci odborníků se s nimi vyrovnat.

Ačkoliv tedy respektuji omezené finanční, materiální a časové možnosti zařízení, domnívám se, že v otázce rozhodování o místě školní docházky by měl být vždy velmi pečlivě posuzován a následně také zohledňován zájem dítěte.

5. Návštěvy

5.1 Omezení návštěv návštěvními hodinami

V pokynech pro rodiče, které jsou zveřejněny také na webových stránkách zařízení, je uvedeno, že děti je možné navštěvovat vždy v úterý od 14:00 hodin do 17:30 hodin. Po domluvě s příslušným vychovatelem je možné dítě navštívit také o víkendu či

o prázdninách. Ředitelka uvedla, že se tímto způsobem snaží zabránit narušování běžného denního programu dětí. Úterní odpoledne je v programu vždy vyhrazeno pro návštěvy, proto nehrozí kolize s jiným programem.

S tímto postupem nemohu souhlasit. Zařízení by mělo děti ve vztahu k rodičům, sourozencům, širší rodině, kamarádům, kteří představují jejich přirozené sociální prostředí, podporovat,⁴⁰ nikoliv jej ztěžovat. Chápu, že dítě může v případě neohlášené návštěvy rodiče pobývat mimo zařízení - v kroužku, venku s kamarády apod. Může taky v důsledku návštěvy zmeškat společný program, na který se dlouho těšilo. Ani tyto důvody však nepovažuji za dostatečné pro takto striktní vymezení návštěvních hodin. Pokud se ředitelka obává výše uvedeného, může rodiče požádat, aby si návštěvu vždy domluvili předem (jako je tomu nyní v případě víkendů a prázdnin). V případě, že toto rodič nedodrží a dítě v době příchodu nebude s to návštěvu přijmout, je třeba to rodiči vysvětlit a domluvit s ním náhradní termín. Jsem si vědoma toho, že komunikace s řadou rodičů není jednoduchá, současným systémem návštěv však zařízení zcela rezignuje na podporu vztahu rodič – dítě a výrazně snižuje šanci na návrat dítěte do jeho původní rodiny.

Striktní vymezení návštěvních hodin může mít negativní dopad také na děti, které nikdo nenavštěvuje. V situaci, kdy dítě každé úterý od 14:00 hodin čeká, že je někdo přijde navštívit, může být obzvlášť stresující, pokud se tak nestane. Tyto děti by byly samozřejmě smutné i tehdy, pokud by byly návštěvy rozptýleny do všech dnů, domnívám se však, že takto je tlak na ně výraznější.

Opatření:

- 14) upravit dobu návštěv tak, aby rodina a kamarádi mohli dítě navštívit kdykoliv v jeho volném čase (bezodkladně).**

6. Trávení volného času

6.1 Zájmové kroužky

Jedna z pracovníků v přímé péči uvedla, že pokud je předpoklad, že dítě bude v zařízení pouze dva nebo tři měsíce, kroužky mu nezařizují (pokud se o to nepostará rodič). Z dalšího hovoru s ní vyplynulo, že zařizování kroužku není běžné ani u dlouhodobějších pobytů (s výjimkou kroužků v rámci školy, které jsou zdarma). Z dětí, které byly v zařízení v době návštěvy, navštěvovaly nějaký kroužek tři. Vedle financí je dle této pracovnice problémem také proměnlivý zájem dětí o konkrétní činnosti (aktivity). Pokud by ale rodič chtěl a náklady za kroužek uhradil, nebyl by s tím problém.

40 Příloha č. 3 k vyhlášce č.473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí - Standardy kvality sociálně-právní ochrany dětí při poskytování sociálně-právní ochrany zařízeními pro děti vyžadující okamžitou pomoc, kritérium 5a

Zvolený přístup se mi zdá zbytečně pasivní. Zařízení samozřejmě nemá povinnost děti hlásit do kroužků, chápu také finanční náročnost této aktivity. Právě zájmová činnost však může děti vytrhnout z letargie a bezprizornosti, se kterou se řada z nich potýká. U aktivnějších dětí může sportovní kroužek pomoci také například ventilovat nahromaděnou energii a zmírnit jejich napětí.

Opatření:

15) nabízet dětem možnost navštěvovat zájmové kroužky (průběžně).

7. Zajištění zdravotních služeb

Zařízení je povinno dítěti zajistit poskytnutí zdravotních služeb.⁴¹

Dle záznamů tet bylo v zařízení umístěno dítě R., které se (minimálně v průběhu měsíce října) v noci často pomočovalo.⁴² Jednalo se o dítě školního věku, u kterých noční pomočování není běžné. V době návštěvy pracovníků Kanceláře již dítě v zařízení nebylo. Vzhledem k tomu, že mám jisté pochybnosti o zohledňování záznamů tet v péči o dítě, ptám se, zda byl tento problém nějakým způsobem řešen, případně jak.

V záznamech tet byl také tento zápis: „Dítě S. spadlo v obývací ze sedačky a uhodilo se pořádně do hlavy, možná bude mít zítra bouli.“⁴³ Opět se ptám, jak bylo s touto informací naloženo.

Opatření:

16) sdělit, zda byl problém dítěte S. nějakým způsobem řešen, případně jak (současně s vyjádřením ke zprávě),

17) sdělit, zda byl problém dítěte R. nějakým způsobem řešen, případně jak (současně s vyjádřením ke zprávě).

8. Zamítnutí žádostí o povolení pobytu mimo zařízení

8.1 Podmiňování povolení pobytu mimo zařízení souhlasem OSPOD

V dokumentaci sourozenců H. a I. a dítěte J. (všechny umístěny se souhlasem zákonného zástupce) našli pracovníci Kanceláře vyjádření OSPOD k pobytu dítěte v rodině, které bylo v obou případech formulováno jako souhlas ve smyslu § 30 zákona č. 359/1999 Sb.

Děti T. a U. byly umístěny do zařízení na základě žádosti OSPOD se souhlasem matky. V jejich spisu našli pracovníci Kanceláře interní záznam o návštěvě matky, která se

41 ustanovení § 42a odst. 1 písm. c) zákona o sociálně-právní ochraně dětí

42 Viz záznamy v sešitě, prostřednictvím kterého si tety předávají informace o dětech.

43 Viz záznam v sešitě, prostřednictvím kterého si tety předávají informace o dětech, ze dne 19. – 20. 10. 2016.

dostavila a chtěla si děti odvést domů. Zařízení telefonovalo OSPOD, kde o této věci nic nevěděli, ale sdělili, že musí nejprve prošetřit podmínky v domácnosti matky. Zařízení to matce vysvětlilo, načež vznikl konflikt. Matka se nakonec opravila a uvedla, že vlastně chtěla děti na vycházku, a ne domů. V záznamu se ale objevuje, že jí to pracovníci zařízení nevěřili.

Ředitelka uvedla, že se vždy sama snaží přesvědčit rodiče, aby dítě během prvních třech měsíců pobytu nebrali domů, neboť dle ní existuje důvod, proč děti domácnost opustily. Pokud se jí je však přesvědčit nepodaří, potvrdila, že žádá o souhlas s pobytem dítěte mimo zařízení příslušný OSPOD.

S tímto postupem nemohu souhlasit. Podmiňovat pobyt dětí mimo zařízení souhlasem OSPOD je možné pouze u dětí, které v zařízení pobývají na základě rozhodnutí soudu.⁴⁴ Také není možné bránit matce, která dala souhlas s umístěním dětí, ukončit smluvní vztah, tj. umístění dětí, a osobně pečovat o děti.

U dětí, které v zařízení pobývají na základě souhlasu zákonného zástupce a u kterých se ředitelka a OSPOD obávají, že jim nebude při pobytu mimo zařízení zajištěno stabilní a bezpečné prostředí, doporučuji jiný (zákonný) postup. Ředitelka může v takovém případě o chystaném pobytu dítěte mimo zařízení OSPOD informovat (nikoliv žádat o souhlas) a ten může poté během nahlášeného pobytu dítěte v rodině provést místní šetření. V případě, že OSPOD shledá, že dětem není zajištěna potřebná péče či jejich příznivý vývoj je vážně ohrožen, může podat soudu návrh na předběžné opatření, kterým se změní režim pobytu dítěte v zařízení a do budoucna bude možné jejich pohyb mimo zařízení ovlivnit.

Opatření:

- 18) požadovat souhlas OSPOD k povolení pobytu dítěte mimo zařízení jen u dětí umístěných na základě rozhodnutí soudu (průběžně).**

9. Výchovná péče

9.1 Podoba výchovné péče

Zařízení by dětem vedle základního zaopatření v podobě ubytování, stravy a ošacení mělo poskytovat také výchovnou péči.⁴⁵ Její podobu demonstrují na dvou příkladech.

Dítě K. bylo přijato do ZDVOP ve 14 letech. Bylo zařazeno do skupiny bez vyhodnocení jeho dosavadního chování, úrovně vývoje jeho osobnosti a kontextu dosavadního prostředí. Zařízení nesíťovalo svou výchovnou péči s matkou, školou, nepracovalo na zplnomocňování dítěte a přebírání zodpovědnosti za své chování.

⁴⁴ ustanovení § 42 odst. 7 písm. b) zákona o sociálně-právní ochraně dětí

⁴⁵ ustanovení § 42a odst. 1 písm. b) zákona o sociálně-právní ochraně dětí

Ukázka z jeho dokumentace:

- „4. 9. 2015 *Dítě uteklo oknem, bylo mu uloženo výchovné opatření za pozitivní THC; zařízení informovalo OSPOD, úřední záznam z PČR o pohřešované osobě (jednalo se již o opakovaný útěk).*
14. 9. 2015 *Dítě obdrželo stipendium v SOŠ ve výši Kč 1.500, které mu bylo celé plně k dispozici; nahlášen na PČR jako pohřešovaná osoba.*
16. 9. 2015 *Vypátrán PČR.“*

Spis neobsahuje základní vyhodnocení potřeb dítěte (tudíž ani jejich aktualizaci). Není v něm uvedeno, jak nastavit takové výchovné strategie, které by dítěti mohly pomoci chovat se v přiměřených hranicích, přebírat zodpovědnost za své chování, hospodařit s financemi. Není zřejmé, zda a jakým způsobem mu byl vysvětlen smysl vzdělávání pro budoucí život, zda je do výchovy zapojena jeho rodina, zda proběhly konzultace s psychologem a/nebo se zařízením specializovaným na nezletilé uživatele návykových látek.

U jiného dítěte našli pracovníci Kanceláře tento zápis pracovnice v přímé péči: *„Dítě zase přišlo z praxe domů dopoledne – nebude chodit ani na praxi, ani do školy – zítra jděte jedna s ním do školy, vemte knihy a omluvňák (vždy se mu tam bude psát nemoc) + věci, co fasovalo na praxi – odevzdejte ve škole. Sdělte třídní a případně vedení, jak to s ním a školou bude dál – tj. – zůstane žákem školy, my čekáme, až soud nabyde právní moc a půjde do diagnostického ústavu, který se pak spojí se školou a domluví se s nimi zřejmě na nějakém individuálním...“*⁴⁶ Dítě bylo v záznamech označeno pouze křestním jménem a v době návštěvy již v zařízení zřejmě nepobývalo. Neznám tedy délku ani podrobnosti jeho pobytu. Z citovaného zápisu však vyvozují, že si zařízení tzv. nevědělo rady s jeho záškoláctvím, což ve výsledku vedlo k rezignaci personálu a pouhému vyčkávání na přemístění dítěte do diagnostického ústavu.

Dítě V. dle záznamu jedné z pracovnic v přímé péči odmítlo jeden den snídani (chleba se sýrem). Zařízení nejenže dítěti nenabídlo alternativu (což je pochopitelné), ale nadto mu snídani odepřelo i následující den. Rozumím tomu, že dítě nemůže ke snídani vždy dostat to, co chce. Výchovné opatření ve formě odpírání jídla však nepovažuji za přístup hodný odborné péče v zařízení sociálně-právní ochrany. Zvolený postup je nadto v rozporu s povinnostmi zařízení poskytovat dětem stravování.⁴⁷

Uvedené příklady ve mně vzbuzují obavy, že zařízení dětem neposkytuje odpovídající výchovnou péči. V této souvislosti připomínám, že pokud je v zařízení dítě, které se personálu jeví být nezvladatelným a kterému zařízení není schopno poskytnout péči

⁴⁶ Viz zápis v sešitě, prostřednictvím kterého si pracovnice v přímé péči předávají informace o dětech, s datem 19. – 20. 10. 2016.

⁴⁷ ustanovení § 42a odst. 1 písm. a) zákona o sociálně-právní ochraně dětí

odpovídající jeho potřebám, mělo by o tom bezodkladně informovat OSPOD. Pokud by byl OSPOD nečinný a situace neúnosná, může zařízení podat soudu podnět k zahájení řízení o svěření dítěte do péče jiného zařízení, např. střediska výchovné péče.⁴⁸

Opatření:

- 19) začít dětem poskytovat odpovídající výchovnou péči, pracovníce v přímé péči průběžně vzdělávat v této oblasti (bezodkladně),**
- 20) u dětí, jejichž výchovu zařízení nezvládá, informovat OSPOD, případně doporučit jejich pobyt v jiném druhu zařízení (např. středisku výchovné péče); (průběžně).**

9.2 Výchovná opatření

Ředitelka uvedla, že pokud dítě poruší vnitřní řád, udělí mu výchovné opatření (např. omezení vycházek, účasti na společných akcích apod.). O výchovném opatření vyhotoví ředitelka záznam, který dítě podepíše a který je následně založen do jeho spisu. Uplatňuje se tedy obdobný systém jako v ústavní výchově.⁴⁹

Zařízení by mělo dětem nabídnout prostředí v co největší míře podobné prostředí domácímu. To znamená, že by se v oblastech, kde to není nutné, nemělo uchylovat k prvkům připomínajícím ústavní výchovu. Mezi jeden z těchto prvků řadím také činění písemných záznamů o opatřeních ve výchově. Zařízení samozřejmě nemůže rezignovat na výchovnou péči, ale může (a mělo by) tak činit neformálně, podobně, jako tomu bývá v rodinách. To znamená, že pokud dítě poruší vnitřní řád, může být přiměřeně potrestáno, avšak není nutné ani vhodné o tom činit záznam do jeho spisové dokumentace.

Opatření

- 21) odstranit formalizovaný postup při udělování výchovných opatření (bezodkladně)**

9.3 Fyzické tresty

V sešitě, který používají pracovníci ke sdílení informací o dětech a provozu zařízení (tzv. „drbárně“) se opakovaně objevují informace, které mě vedou k podezření, že v zařízení jsou používány tělesné tresty. Např. „*oba jsem je propleskla*“, „*škrábe zed’ – dostala – ještě jí dejte!*“⁵⁰ Pracovníci se během návštěvy ptali, zda ředitelka někdy přistoupila k pracovněprávnímu postihu některého ze zaměstnanců z důvodu užití tělesného trestu. Odpověď zněla ano. V minulosti se jedna z tet přiznala ke ztrátě nervů a následnému použití fyzického trestu u jednoho z dětí, za což jí ředitelka udělila písemné

48 ustanovení § 13a odst. 1 písm. a) zákona o sociálně-právní ochraně dětí

49 ustanovení § 21 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy

50 viz záznam ze dne 17. listopadu 2016

upozornění na porušení pracovní kázně. Jedná se však o jinou pracovníci a situaci, než je ta, která je popsána v úvodu odstavce. Žádám proto ředitelku, aby celou věc prošetřila a v případě, že daná pracovnice opravdu použila fyzické tresty, přistoupila opět k pracovněprávnímu postihu.

Opatření

- 22) prošetřit situaci, která je popsána v textu a případně přistoupit k adekvátnímu pracovněprávnímu postihu (do 1 měsíce).**

9.4 Stížnostní mechanismus

Ředitelka pracovníkům Kanceláře sdělila, že pokud má dítě problém, může přijít za ní a ona jej (ústně) vyřeší. O stížnostech se nedělají písemné záznamy. Jedna z pracovníků v přímé péči uvedla, že děti mohou chodit se stížnostmi také za ní, jejími kolegyněmi v přímé péči či za sociálními pracovníky.

V dokumentaci dítěte I. je založen e-mail od OSPOD, ve kterém jedna z jeho pracovníků popisuje, že dítě ve škole mluví o tom, jak jsou na něho v zařízení „*všichni přísní, křičí na něj a musí poslouchat*“.

Zařízení má mít písemně upravena a zveřejněna vnitřní pravidla pro podávání, vyřizování a evidenci stížností. Děti by měly vědět, jakou formou stížnost podat, na koho se obrátit, a kdo a jakým způsobem bude stížnost vyřizovat.⁵¹

Každé dítě by taktéž mělo vědět o možnosti obrátit se na svého sociálního pracovníka z OSPOD, pokud nebude s podmínkami v zařízení spokojeno. Mělo by znát jeho jméno a mít k dispozici jeho kontaktní údaje (adresu úřadu, telefonní číslo).

Opatření:

- 23) vypracovat a zveřejnit vnitřní pravidla pro podávání, vyřizování a evidenci stížností (do 1 měsíce),**
- 24) informovat děti o možnosti obrátit se v případě nespokojenosti s podmínkami v zařízení na svého sociálního pracovníka z OSPOD; poskytnout jim kontaktní údaje na tyto pracovníky (průběžně).**

51 Příloha č. 3 k vyhlášce č.473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí - Standardy kvality sociálně-právní ochrany dětí při poskytování sociálně-právní ochrany zařízeními pro děti vyžadující okamžitou pomoc, Standard 14a.

10. Multidisciplinární spolupráce

10.1 Práce psychologa

Dítě G. bylo do zařízení přijato na základě žádosti OSPOD a následného předběžného opatření. Z důvodu nemožnosti výkonu rodičovské odpovědnosti ze strany rodičů dítěte a narušených vztahů v rodině požádal OSPOD o umístění dítěte do zařízení. V průběhu pobytu se otec pokusil o navázání kontaktu s dítětem, nicméně dítě tyto snahy odmítlo s tím, že to pro něj bylo traumatizující. Dítě otci dává za vinu celou situaci xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx. Psycholožka konstatuje, že to vypadá na naučené odpovědi, na vliv matky; dítěti vysvětlila, že rozcházení rodičů je běžná věc, a že to neznamena, že je táta nemá rád, že by mu mělo dát ještě šanci. Bylo vidět, že psycholožka nakousla téma a dítě nějakým způsobem „načala“ (dítě uvedlo, že si to teda ještě rozmyslí). Zařízení doporučila, aby dítěti zajistilo klid a bezpečí a netlačilo na ně ohledně rozhodnutí stýkat se s otcem. Další schůzka dítěte s psychologem již neproběhla. Pracovníci Kanceláře se během návštěvy dotazovali pracovníků na to, jakým způsobem se daří naplnit doporučení psycholožky. Ukázalo se však, že pracovníci v přímé péči o závěrech psycholožky nevědí. Sociální pracovnice to odůvodnila tím, že nechtěla, aby se dítěte pracovnice v přímé péči neustále ptaly na otce, proto se rozhodla je s výstupem psycholožky neseznamovat a pracuje s ním pouze ona.

Dítě J. přijali do zařízení v situaci, kdy se dítě se starala pouze babička. Ta však situaci nezvládala, xx. Do zařízení dítě přišlo nemocné a v určitých oblastech osobní hygieny velmi zanedbané. Sociální pracovnice je xxx objednala k psychologce. xx. Dítě však psychologce v této věci nic zvláštního nesdělilo. Opět proběhla pouze jedna schůzka.

Sourozenci K., L., a M. pobývali v zařízení od roku 2014. xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx
xx
xx
Sourozenci se v průběhu pobytu museli vyrovnat s několika psychicky náročnými
situacemi.

[illegible]

Sourozence O. a P. plánoval OSPOD v průběhu jejich pobytu v zařízení zařadit do evidence dětí vhodných pro náhradní rodinnou péči. Za tím účelem požádal dne 21. listopadu 2016 zařízení o zaslání zprávy o jejich zdravotním stavu, případně psychologickém vyšetření dětí. Sociální pracovnice v reakci na tuto žádost uvedla, že „*psychologické vyšetření dětí může zajistit, ale až na leden, tedy za dva měsíce, dříve nebude mít psychologka asi čas*“.

Zařízení je povinno poskytnout dítěti komplexní péči, tedy i odbornou péči psychologa.⁵² Na případě sourozenců K., L., a M. lze vidět, že přestože tyto děti prožívaly psychicky velmi náročné období xx, péče psychologa se jim nedostalo. Dětem G. a J. péče poskytnuta sice byla, ale pouze jednorázově, bez jakékoliv následné reflexe v přímé péči. Na základě případu sourozenců O. a P. lze pak mít pochybnosti, zda spolupráce zařízení s psychologkou funguje a zda, pokud by dítě pomoc psychologa urgentně potřebovalo, by mu byla poskytnuta včas.

V oblasti zajištění odborné psychologické péče dětem tedy zařízení rozhodně má co zlepšovat. Dětem, které to potřebují, je potřeba zajistit odbornou intervenci psychologa ihned po nástupu do zařízení a jeho doporučení pak kontinuálně zohledňovat v práci s dítětem.

Opatření:

- 25) začít dětem poskytovat odbornou psychologickou péči odpovídající jejich potřebám a vést o ní záznamy (bezodkladně),**
- 26) týmově spolupracovat se psychologem v rámci péče zařízení o dítě, předávat si vzájemně relevantní informace mezi pracovníci v přímé péči, sociální pracovníci a psychologem (průběžně).**

10.2 Sdílení informací o dítěti

Během návštěvy pracovníci Kanceláře zjišťovali, jakým způsobem si mezi sebou jednotlivé pracovnice v přímé péči předávají informace. Některé uvedly, že osobně při předání směny, telefonicky či prostřednictvím mobilní aplikace. Jiné jako prostředek předávání informací o dětech uvedly sešit, který označily jako svou „drbárnu“. Sešit obsahoval mimo jiné informace o různých emočních stavech dětí, o jejich pomočování či základní informace o dětech, které nově přišly. Tyto informace se dle všeho nikam jinam nezapisovaly.

V takto nastaveném systému vzniká riziko, že se odborným pracovníkům, kteří se sešitem nepracují a berou jej opravdu jako „drbárnu“ pracovníc v přímé péči, nedostanou některé zásadní informace o dítěti. To je v rozporu jak se zákonem, který stanoví, že zařízení

52 ustanovení §42a odst. 1 písm. g) zákona o sociálně-právní ochraně dětí

zaznamenává údaje potřebné pro poskytování sociálně-právní ochrany do spisové dokumentace dítěte, tak zejména se zájmy dítěte.

Opatření:

- 27) všechny údaje, které jsou potřebné pro poskytování sociálně-právní ochrany, zaznamenávat do dokumentace dítěte (průběžně).**

11. Spolupráce zařízení s OSPOD

11.1 Podoba spolupráce zařízení s OSPOD

Z rozhovoru pracovníků Kanceláře se sociální pracovníci vyplynulo, že zařízení téměř nevede záznamy o komunikaci s OSPOD.⁵³ Výjimečně je ve spisu záznam o případové konferenci či individuální plán ochrany dítěte. V některých spisech našli pracovníci Kanceláře také e-mailovou komunikaci s OSPOD, to ale vždy pouze tehdy, pokud bylo potřeba něco aktuálně vyřešit. Po splnění úkolu se záznamy ze spisů dle všeho odstraňují, e-maily se nearchivují.

Není tedy zřejmé, zda zařízení s OSPOD průběžně komunikuje, a pokud ano, není možné dohledat, čeho se tato komunikace týká. OSPOD je přitom orgánem, který má o rodině a dítěti nejvíce informací. Zpravidla s rodinou pracuje dlouho předtím, než je dítě do zařízení umístěno, a mnohdy je to on sám, kdo o umístění požádá. Pokud tedy zařízení chce dlouhodobě naplňovat svůj účel a ohroženým dětem pomáhat v souladu s jejich potřebami, neobejde se bez spolupráce s tímto orgánem. Pravidelné záznamy o této komunikaci jsou pak důležité nejen pro samotné sociální pracovníce (udržuje to kontinuitu případu), ale zařízení ji jistě ocení také v případě např. dlouhé nepřítomnosti klíčové sociální pracovníce a nutnosti jejího zákroku.

Opatření:

- 28) průběžně komunikovat s OSPOD (průběžně),**
- 29) v rámci zařízení si nastavit základní pravidla, které záznamy komunikace s OSPOD budou podléhat evidenci do dokumentace dítěte (do 1 měsíce).**

11.2 Návštěvy OSPOD v zařízení

V dokumentaci dítěte H. chybí záznamy o pravidelných návštěvách OSPOD.⁵⁴ Sociální pracovníce to odůvodnila tak, že buď návštěvy proběhly a oni jen zapomněli udělat záznam, nebo návštěvy neproběhly a místo toho navštívilo dítě pracovníky OSPOD na úřadě, což je dle ní u některých dětí běžný postup.

⁵³ ustanovení § 42a odstavce 2 zákona o sociálně-právní ochraně dětí

⁵⁴ ustanovení § 42 odstavce 7 písm. a) 7 zákona o sociálně-právní ochraně dětí

Jsem si vědoma toho, že frekvence a podoba návštěv OSPOD v zařízení je v kompetenci OSPOD, nikoliv zařízení. Přesto se k této věci musím vyjádřit, a to zejména proto, že jsem se do této chvíle s podobným výkladem zákona nesetkala a považuji jej za velmi problematický. Návštěvy OSPOD v zařízení vycházejí z jeho povinnosti sledovat dodržování práv dětí ve všech typech pobytových zařízení pro děti. OSPOD by měl sledovat duševní a tělesný rozvoj dítěte a také to, zda trvají důvody pro jeho setrvání v zařízení či ústavu a jak se vyvíjí jeho vztah s rodiči.⁵⁵ Části z těchto povinností lze dostat návštěvou dítěte na OSPOD, části však nikoliv (např. povinnosti sledovat, zda jsou dodržována práva dítěte v zařízení).

Opatření:

- 30) upozornit příslušný OSPOD na to, že pravidelné návštěvy jeho pracovníků v zařízení nelze nahrazovat návštěvami dětí na úradě (bezodkladně).**

11.3 Individuální plán ochrany dítěte

Ředitelka uvedla, že o individuální plán ochrany dítěte (dále jen IPOD) při nástupu dítěte žádají, ne vždy jim jej však OSPOD pošle. Zároveň s tím však přiznala, že ani v případě, pokud k tomu dojde a oni mají IPOD k dispozici, neřídí se jím a vypracovávají si vlastní (viz následující kapitola).

Absence plánu představuje, podle mého názoru, pro poskytování sociálně-právní ochrany v zařízení zásadní nedostatek. Zařízení by mělo o IPOD nejen žádat, ale také (a to především) jej při následné péči o dítě zohledňovat.⁵⁶

OSPOD má povinnost mít IPOD vypracován od počátku doby poskytování sociálně-právní ochrany, nejpozději do 1 měsíce od zařazení dítěte do evidence.⁵⁷ Pokud se tato doba kryje s dobou pobytu dítěte v zařízení, může zařízení nabídnout OSPOD spolupráci na tvorbě plánu a dále se podílet na jeho průběžné aktualizaci.⁵⁸

Opatření:

- 31) žádat ihned po přijetí dítěte OSPOD o individuální plán ochrany, případně jeho zaslání urgovat (průběžně),**
- 32) nabízet OSPOD spolupráci na tvorbě plánu, pokud plán v době přijetí dítěte není zpracován, a dále se podílet na jeho průběžné aktualizaci (průběžně).**

55 Macela, M., Hovorka, D., Křístek, A., Trubačová, K., Zárasová, Z. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015.

56 ustanovení § 42a odst. 1 písm. h) zákona o sociálně-právní ochraně dětí

57 ustanovení § 10 odst. 5 písm. b) zákona o sociálně-právní ochraně dětí

58 Macela, M., Hovorka, D., Křístek, A., Trubačová, K., Zárasová, Z. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, 513 s.

11.4 Plány vypracovávané zařízením

Pracovnice v přímé péči vypracovávají po přijetí dítěte plán rozvoje osobnosti dítěte a individuální vzdělávací plán. Při jejich vypracovávání vycházejí pracovníce nikoliv z IPOD, ale z několikátýdenního pozorování dítěte. Oba plány poté pracovníce jednou měsíčně aktualizuje, není však zřejmé, zda (a pokud ano tak jakým způsobem) jsou tyto plány vyhodnocovány. U každého dokumentu je pouze uvedeno „schváleno“. Plán stejně jako každou jeho aktualizaci podepisuje vedle klíčové vychovatelky také ředitelka. Dítě ani jeho rodiče dokumenty nepodepisují a dle sociální pracovníce ani nespolupracují na jeho sestavování či vyhodnocování.

V individuálním výchovném plánu dítěte J. je uvedeno, že dítě nemá morální hodnoty, má nízkou úroveň všeobecných vědomostí a nekulturní stolování, není naučené ani zvyklé pomáhat, otravuje, navádí ostatní děti ke krádežím apod. Mezi nástroji, jak dané vzorce chování změnit, se pak uvádějí pohovory, neustálé opakování, zapojení do dětských her, tancování s ostatními dětmi, odnaučování skákání do řeči apod. Stejně dítě má zpracován také plán rozvoje osobnosti, který svým obsahem v podstatě kopíruje individuální výchovný plán, a kde je mezi cíli uvedeno osvojit si „zásady slušného chování a morálních hodnot“ či „prožívat dětství, ne žít život dospělé ženy v oblasti sexuality – žádné zábrany“. Nástroje pro dosažení těchto cílů zde uvedeny nejsou.

Plány mnohdy nereflektují aktuální dění v životě dítěte a jeho rodiny, což lze pozorovat na případu dítěte L. U toho se po návratu matky xxxxxxxxx xxxxxxxxxxxxxxxx začaly projevovat typické reakce dítěte na zátěž – dle zápisů v uvedených dokumentech byl „drzý“, jedna věc se mu musela říkat stokrát. V té době mu také bylo uděleno opatření ve výchově za nedodržení místa vycházky, bez dovolení šel k hotelu, ve kterém pobývala jeho matka⁵⁹. V plánech (ani ve spisové dokumentaci obecně) chybí jakákoli zmínka o komunikaci s matkou, dítětem, výchovných postupech, kterými by personál pomohl dítěti zvládat stres, který způsobil návrat matky.

Pokud bych tedy měla výše uvedené výtky shrnout, plány vypracované zařízením nevycházejí z IPOD, často se vzájemně dublují, nevycházejí z aktuální situace dítěte a obsahují pouze obecné cíle. Plány neobsahují ani konkrétní úkoly, nástroje a frekvenci, jak je bude personál s dítětem naplňovat, dítě ani jeho rodiče se na jejich tvorbě nepodílejí.

Je škoda, že v situaci, kdy pracovníce v přímé péči tráví určitý čas sestavováním plánů, ty jsou pro péči o dítě v podstatě nepoužitelné a plní roli pouhého „papíru pro papír“. Navrhují proto, aby se k jejich sestavování a následnému pravidelnému vyhodnocování přizvali krom pracovníků v přímé péči také ostatní odborní pracovníci, rodiče i samotné děti a aby následně vzniklé plány obsahovaly krom obecných cílů také konkrétní cíle a kroky, jak jich dosáhnout. Jen tak mohou být plány platnou pomůckou pro pracovníky zařízení.

59 Udělení výchovného opatření za to, že se dítě snaží vyhledat svou matku, považují samo o sobě za absurdní.

Opatření:

- 33) při tvorbě vlastních plánů vycházet z IPOD, stanovovat v nich konkrétní cíle a kroky, jak jich dosáhnout, a jejich plnění pravidelně vyhodnocovat (průběžně),**
- 34) v plánech zohledňovat aktuální situaci dítěte a rodičů (průběžně),**
- 35) zapojovat do tvorby vlastních plánů nejen pracovníce v přímé péči, ale také dítě, rodiče, případně psychologa (průběžně).**

11.5 Případové konference

Z dětí pobývajících v zařízení v době návštěvy pracovníků Kanceláře byla případová konference uspořádána pouze v jednom případě, a to u sourozenců O. a P. Tuto konferenci pořádal OSPOD, zařízení bylo účastníkem, zápis z ní je součástí spisu dětí. Zařízení mělo dle plánu vzešlého z konference jednou měsíčně pracovat na zachování vztahů mezi rodiči a dětmi (resp. rodiče měli dle plánu jednou za měsíc děti v zařízení navštěvovat). Ve spisu dětí však nebyl rozpracován žádný plán, jak bude zařízení následujících šest měsíců vztahy mezi dětmi a rodiči zachovávat, případně rozvíjet.⁶⁰

Vzhledem ke složitému a mnohdy ne zcela přehlednému rodinnému prostředí, ze kterého děti do zařízení přicházejí, považuji případovou konferenci za vhodný nástroj k řešení složité situace v rodině. V případě nezájmu rodičů pak případová konference slouží ke včasnému zmapování možností pro další umístění dítěte (širší rodina, náhradní rodinná péče atd.). Její uspořádání však nesmí být samoúčelné a její závěry se musejí promítnout v následné práci s rodinou a dítětem.

Opatření:

- 36) iniciovat případové konference za účasti rodičů i dítěte (s přihlédnutím k věku, resp. rozumovým schopnostem dítěte) a závěry z nich zohledňovat při práci s dítětem a rodinou (průběžně).**

12. Pomoc rodině

12.1 Návštěvní místnost

Rodiče děti nenavštěvují na bytech, ale v návštěvní místnosti. Ta je umístěna v přízemí objektu. Návštěvní místnost na pracovníky Kanceláře působila studeně, bez větších podnětů pro děti i rodiče.

⁶⁰ Rozvoj vztahů nebyl ve výstupech z PK plánován, proto píší „případně“.

37) dovybavit návštěvní místnost podnětovými hračkami tak, aby zde mohlo docházet k prohlubování vztahu rodič – dítě a nácviku rodičovského chování

Informace o alespoň minimálním poradenství poskytovaném rodičům nenalezli pracovníci Kanceláře ani ve spisech jiných dětí.

Poradenství a práci s rodinou proto hodnotím jako nevyhovující.

Opatření:

- 38) stanovit systém, kdo a v jakých časových intervalech bude rodině pravidelně poskytovat obecné, příp. specializované poradenství tak, aby bylo možné aktivizovat rodiče ke změnám v chování a podporovat je v realizaci změn potřebných pro návrat dítěte do rodiny (do 3 měsíců),**
- 39) vést o kontinuálních a pravidelných rozhovorech s rodiči zápisy a zakládat je do spisu (průběžně),**
- 40) koordinovat pomoc rodině s OSPOD (průběžně).**

13. Propuštění dítěte

13.1 Příprava dítěte na odchod ze zařízení

Dítě L., které v zařízení pobývalo více než dva roky, vyjádřilo během návštěvy názor, že půjde se svým sourozencem přibližně do Vánoc 2016 zpět k matce. Sociální pracovníce naopak sdělila, že mu bude pravděpodobně v prosinci 2016 nařízena ústavní výchova. Jeho sourozenec již ústavní výchovu nařízenou má, ale protože mezi sebou mají sourozenci silné pouto, čeká v zařízení na dítě L. O této perspektivě dítě L. dle všeho v době návštěvy pracovníků Kanceláře nevědělo, personál zařízení je na odchod ze zařízení a následné zahájení ústavní výchovy žádným způsobem nepřipravoval.

Dítě N. bylo ve ZDVOP dlouhých pět let, načež soud rozhodl o jeho umístění do dětského domova do jiného města. K přemístění mělo dojít v řádech dnů po ukončení návštěvy pracovníků Kanceláře. Dítě se do nového zařízení netěšilo, velmi psychicky strádalo, chtělo by v zařízení, nebo alespoň ve městě zůstat. Za jedinou kontinuitu ve svém životě považovalo dítě ředitelku zařízení, která je zároveň jeho opatrovnící (viz kapitola 1.2). Tento svůj smutek dítě nesdílelo s psychologkou, neznalo ji.

Změna prostředí může být pro dítě velmi náročným okamžikem. Všechny děti v zařízení navíc již v životě minimálně jednu takovou změnu absolvovaly. Na přemístění do jiného zařízení mohou samozřejmě reagovat různě, některé je mohou zvládat bez větších problémů, jiné, zvláště pokud v původním zařízení pobývaly několik let, může tato situace velmi zasáhnout. Je proto nutné dítě o přemístění včas informovat, nechat mu prostor pro to, aby informaci vstřebalo a v případě potřeby mu poskytnout odbornou pomoc prostřednictvím psychologa.

Opatření:

- 41) informovat děti o chystaném přemístění a v případě potřeby jim zajistit odbornou pomoc prostřednictvím psychologa (průběžně).**

Prostředí

14. Pokoje dětí

Ředitelka uvedla, že běžně jsou děti rozděleny do dvou malých bytů po čtyřech dětech a jednoho velkého po osmi. Tomu odpovídá i počet pracovníků v přímé péči na směně (v malém bytě je vždy jedna, ve velkém dvě). V době návštěvy pracovníků Kanceláře v zařízení probíhaly na bytech stavební práce a děti byly provizorně ubytovány v náhradních prostorách. Nebylo proto v silách pracovníků Kanceláře získat obraz běžného chodu jednotlivých domácností a v takové situaci se ani já necítím oprávněna jej jakkoliv hodnotit.

14.1 Vlastní uzamykatelný prostor

Z vyjádření ředitelky vyplynulo, že děti nemají k dispozici vlastní uzamykatelný prostor.

Tento problém vnímám zejména ve vztahu k dětem starším. Považuji za vhodné poskytnout dětem s ohledem na jejich věk a rozumovou vyspělost vlastní uzamykatelný prostor (např. skříň, skříňku, stůl), a umožnit jim tak zachovat si v pro ně cizím prostředí alespoň část soukromí.

Ředitelka pracovníkům Kanceláře při návštěvě sdělila, že zamykatelné skříňky už jsou objednány a čeká se pouze na doručení. Předpokládám proto, že v době vydání zprávy je již děti budou mít k dispozici.

Opatření:

- 42) sdělit, zda děti již mají k dispozici uzamykatelný prostor (společně s vyjádřením ke zprávě).**

Personál

15. Pracovnice v přímé péči

Některé pracovnice se v sešitu zvaném „drbárna“ o dětech a jejich rodičích vyjadřovaly velmi hrubě. Pro jedno dítě používaly označení „Jeboun“, jiné nazvaly „*prasetem spařeným*“, další „*hovadem cigánským*“.

Jsem si vědoma toho, že se jedná o interní nástroj komunikace mezi pracovníci. Právě ten však mnohdy napoví nejvíce o skutečném vztahu pracovník k jejich práci a k dětem. Osobně si neumím představit, že by člověk, který dítě označuje podobnými tituly, byl schopen o něho řádně pečovat a poskytovat mu potřebnou pomoc. Slovník, který pracovnice ve vzájemné komunikaci používají, může odrážet jejich frustraci. Stejně tak se může jednat o projev nevhodných osobnostních předpokladů pro výkon této profese. Pravděpodobně se jedná o kombinaci obojího. Posouzení ponechám na ředitelce zařízení. Pouze připomínám, že zařízení má povinnost zajistit pro své zaměstnance podporu nezávislého kvalifikovaného odborníka.⁶³

Opatření:

- 43) pečlivě vybírat zaměstnance pro přímou péči o děti a po jejich řádném zaškolení jim poskytovat podporu prostřednictvím pravidelné supervize (průběžně).**

16. Genderový poměr

O děti v zařízení pečují pouze ženy. Domnívám se, že pro děti (zvláště pro chlapce) by bylo dobré, mít také nějaký mužský vzor. Přestože vím, že najít muže, který by byl schopen a ochoten vykonávat tuto práci, nemusí být snadné, každé zařízení by se o to mělo alespoň snažit.

Opatření:

- 44) usilovat o získání pracovníka v sociálních službách – muže (průběžně).**

63 Příloha č. 3 k vyhlášce č.473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí - Standardy kvality sociálně-právní ochrany dětí při poskytování sociálně-právní ochrany zařízeními pro děti vyžadující okamžitou pomoc, kritérium 8d.

Závěr

Za nejzásadnější nedostatek v činnosti zařízení považuji úroveň výchovné péče. Z poznatků, které pracovníci Kanceláře během návštěvy získali, je zřejmé, že některé pracovníce v přímé péči nezvládají výchovnou část péče o děti. To následně vede k rezignaci těchto pracovníků a následné absolutní absenci jakékoliv výchovné péče. Vzniklo také podezření na používání fyzických trestů na dětech. Pokud ředitelka chce vést zařízení, které dětem poskytuje pomoc, jak je uvedeno v jeho názvu, měla by se v první řadě zaměřit na tuto oblast – pracovníce v přímé péči pečlivě vybírat, průběžně je vzdělávat v oblasti poskytování výchovné péče a v neposlední řadě jim pravidelně poskytovat podporu prostřednictvím nezávislého kvalifikovaného odborníka (supervizora).

Zařízení by se taktéž mělo snažit zintenzivnit spolupráci s psycholožkou, neboť vyšlo najevo, že některým dětem, u kterých by to bylo vhodné, se psychologická péče vůbec nedostala a několika dalším se dostala pouze v omezené podobě (jednorázová schůzka). Dobře není nastavena ani komunikace mezi psycholožkou a pracovníci v přímé péči, kdy ty nevědí o závěrech a doporučeních psycholožky a ona o problémech některých dětí.

Mimo to by zařízení mělo začít svou činnost koordinovat s OSPOD, což se v této chvíli neděje (zařízení vůbec nebere v úvahu IPOD), a soustředit se více na práci s rodinou dítěte.

Vzhledem k problémům s právními tituly u některých dětí, ale také např. praxe udělování souhlasů s hospitalizací dítěte, doporučuji, aby byly sociální pracovníce proškoleny v oblasti relevantní právní úpravy.

Věřím, že mé závěry a z nich odvozená doporučení přijme zařízení jako příležitost ke zlepšení dosavadní praxe.

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D., v. r.
veřejná ochránkyně práv
(zpráva je opatřena elektronickým podpisem)

Přehled opatření k nápravě

S vyjádřením ke zprávě	• sdělit, zda byl problém dítěte S. nějakým způsobem řešen, případně jak (opatření 16), • sdělit, zda byl problém dítěte R. nějakým způsobem řešen, případně jak (opatření 17) • sdělit, zda děti již mají k dispozici uzamykatelný prostor (opatření 42)
Bezodkladně	• ukončit praxi zastupování dítěte v řízení o odkladu školní docházky a řízení o přestupu a vždy se snažit získat souhlas zákonného zástupce (opatření 8) • upravit dobu návštěv tak, aby rodina a kamarádi mohli dítě navštívit kdykoliv v jeho volném čase (opatření 14) • začít dětem poskytovat odpovídající výchovnou péči, pracovníce v přímé péči průběžně vzdělávat v této oblasti (opatření 19) • odstranit formalizovaný postup při udělování výchovných opatření (opatření 21) • začít dětem poskytovat odbornou psychologickou péči odpovídající jejich potřebám a vést o ní záznamy (opatření 25) • upozornit příslušný OSPOD o tom, že pravidelné návštěvy jeho pracovníků v zařízení nelze nahrazovat návštěvami dětí na úřadě (opatření 30)
Do 1 měsíce	• prošetřit situaci, která je popsána v textu a případně přistoupit k adekvátnímu pracovněprávnímu postihu (opatření 22) • vypracovat a zveřejnit vnitřní pravidla pro podávání, vyřizování a evidenci stížností (opatření 23) • informovat děti o možnosti obrátit se v případě nespokojenosti s podmínkami v zařízení na svého sociálního pracovníka z OSPOD; poskytnout jim kontaktní údaje na tyto pracovníky (opatření 24) • v rámci zařízení si nastavit základní pravidla, které záznamy komunikace s OSPOD budou podléhat evidenci do dokumentace

	dítěte (opatření 29)
Do 3 měsíců	• stanovit systém, kdo a v jakých časových intervalech bude rodině pravidelně poskytovat obecné, příp. specializované poradenství tak, aby bylo možné aktivizovat rodiče ke změnám v chování a podporovat je v realizaci změn potřebných pro návrat dítěte do rodiny (opatření 38)
Průběžně	• důkladně ověřovat právní titul pro umístění každého dítěte (opatření 1) • ve spolupráci s OSPOD a soudy dbát o to, aby zařízení poskytovalo pouze zákonem předpokládanou krátkodobou (krizovou) pomoc a nenahrazovalo zařízení ústavní výchovy (opatření 2) • v případě, že se dítě nemůže ještě vrátit zpět do rodiny, a je třeba, aby zůstalo v zařízení, a hrozí absence právního titulu pro umístění dítěte v zařízení (např. z důvodu, že soud ještě nerozhodl o nařízení ústavní výchovy), řešit s předstihem situaci s příslušným OSPOD, případně soudem (např. formou podnětu k soudu, aby rozhodnutí vydal), v opačném případě předat bezodkladně dítě zákonnému zástupci (opatření 3), • pravidelně proškolovat sociální pracovníce v oblasti zákonné úpravy, která se vztahuje k sociálně-právní ochraně dětí (opatření 4) • upustit od vyžadování souhlasu zákonného zástupce s hospitalizací a případnou operací dítěte při jeho nástupu do zařízení, neboť tento souhlas nesplňuje podmínky zákona o zdravotních službách (opatření 5) • při uzavírání dohody či udělování souhlasu s pobytem poučit zákonného zástupce o oprávnění ředitele zastoupit dítě v běžných záležitostech a možnosti jeho omezení či vyloučení (opatření 9) • dbát o to, aby byly i běžné záležitosti týkající se dítěte konzultovány s nimi samotnými i jejich zákonnými zástupci (opatření 10) • v případě, že nelze sehnat souhlas zákonného zástupce, přesto že jej zákon (či předchozí domluva) vyžaduje, podat podnět soudu o ustanovení opatrovníka ad hoc (opatření 11)

- umožnit dětem nosit jejich vlastní oblečení (opatření 12)
- pokud dítě nemá vlastní oblečení, vyčlenit z erárního ty věci, které bude mít dítě po dobu pobytu za své vlastní (opatření 13)
- nabízet dětem možnost navštěvovat zájmové kroužky (opatření 15)
- požadovat souhlas OSPOD k povolení pobytu dítěte mimo zařízení jen u dětí umístěných na základě rozhodnutí soudu (opatření 18)
- u dětí, jejichž výchovu zařízení nezvládá, informovat OSPOD, případně doporučit jejich pobyt v jiném druhu zařízení (např. středisku výchovné péče); (opatření 20)
- týmově spolupracovat se psychologem v rámci péče zařízení o dítě, předávat si vzájemně relevantní informace mezi pracovníci v přímé péči, sociální pracovníci a psychologem (opatření 26)
- všechny údaje, které jsou potřebné pro poskytování sociálně-právní ochrany, zaznamenávat do dokumentace dítěte (opatření 27)
- průběžně komunikovat s OSPOD (opatření 28)
- žádat ihned po přijetí dítěte OSPOD o individuální plán ochrany, případně jeho zaslání urgovat (opatření 31)
- nabízet OSPOD spolupráci na tvorbě plánu, pokud plán v době přijetí dítěte není zpracován, a dále se podílet na jeho průběžné aktualizaci (opatření 32)
- při tvorbě vlastních plánů vycházet z IPOD, stanovovat v nich konkrétní cíle a kroky, jak jich dosáhnout, a jejich plnění pravidelně vyhodnocovat (opatření 33)
- v plánech zohledňovat aktuální situaci dítěte a rodičů (opatření 34)
- zapojovat do tvorby vlastních plánů nejen pracovníce v přímé péči, ale také dítě, rodiče, případně psychologa (opatření 35)
- iniciovat případové konference za účasti rodičů i dítěte (s přihlédnutím k věku, resp. rozumovým schopnostem dítěte) a závěry z nich zohledňovat při práci s dítětem a rodinou

	(opatření 36) • vést o kontinuálních a pravidelných rozhovorech s rodiči zápisy a zakládat je do spisu (opatření 39) • koordinovat pomoc rodině s OSPOD (opatření 40) • informovat děti o chystaném přemístění a v případě potřeby jim zajistit odbornou pomoc prostřednictvím psychologa (opatření 41) • pečlivě vybírat zaměstnance pro přímou péči o děti a po jejich řádném zaškolení jim poskytovat podporu prostřednictvím pravidelné supervize (opatření 43) • usilovat o získání pracovníka v sociálních službách – muže (opatření 44)
Bez termínu	• dbát o to, aby nebyly fotografovány děti, které k tomu buď samy, nebo prostřednictvím svých zákonných zástupců neudělily konkrétní souhlas (opatření 6) • fotky dětí pořízené v zařízení zveřejňovat opět pouze s konkrétním a ne obecným souhlasem dítěte/zákonného zástupce (opatření 7) • dovybavit návštěvní místnost podnětovými hračkami tak, aby zde mohlo docházet k prohlubování vztahu rodič – dítě a nácviku rodičovského chování (opatření 37)